

Particularitati ale basmului cult - Povestea lui Harap-Alb - Ion Creanga

Incadrarea autorului in context

Mare clasic, alaturi de Eminescu, Slavici, Caragiale, Ion Creanga este unul dintre cei mai mari prozatori ai literaturii romane prin romanul autobiografic *Amintiri din copilarie*, prin povestiri precum *Soacra cu trei nurori* sau *Acul si barosul*, prin nuvela *Mos Nechifor cotcariul* si prin basme culte - *Danila Prepeleac* sau *Povestea lui Harap-Alb*.

Elementele basmului popular ce se regasesc in Povestea lui Harap-Alb

Povestea lui Harap-Alb este o opera epica in proza de dimensiuni medii, cu un numar mediu de personaje, in care se da o lupta intre fortele binelui si cele ale raului, invingand intotdeauna cele dintai, si in care se impletesc elemente ale realului cu elemente miraculoase. Asadar, *Povestea lui Harap-Alb* este incadrabila in categoria basmelor. Pe de alta parte, intalnim si alte elemente comune cu cele ale basmului popular: prezenta formulelor, tema calatoriei, motivul mezinului, cifrele simbolice, lupta dintre bine si rau, elemente supranaturale (puterea furnicilor si a albinelor), motivul apei vii si al celor trei smicele, finalul fericit.

Elemente prin care basmul lui Creanga se diferentiaza de cel popular

Caracterul de basm cult se argumenteaza nu numai prin faptul ca opera are un autor cunoscut sau pentru ca este transmisa pe cale scrisa, ci mai ales la nivel structural, stilistic si, nu in ultimul rand, la nivelul personajelor. Basmul se incadreaza in categoria fabulosului, nu in cea a fantasticului, pentru ca nu presupune nicio reactie specifica de teama sau de ezitare a personajului, implicit a cititorului, in fata evenimentelor supranaturale cu care se confrunta.

La nivel structural, basmul lui Creanga respecta tiparul narativ al celor populare stabilit de Vladimir Propp in studiul *Morfologia basmului*, din 1928: situatia initiala de echilibru este anuntata prin existenta celor doi frati, craiul si Imparatul Verde, care traiesc departe unul de celalalt; dezechilibrul coincide cu absenta unui mostenitor al tronului lui Verde Imparat, care are numai fete; calatoria mezinului se face in scopul refacerii echilibrului, ceea ce reprezinta finalul fericit. Creanga intrerupe insa ritmul alert al desfasurarii actiunii din basmele populare prin pasajele care depasesc schematicul tipar narativ, permitand manifestarea intentionalitatii artistice a prozatorului cult ce exploateaza dramatizarea actiunii prin dialog sau functiile expresive ale descrierii in portretele celor cinci prieteni ai lui Harap-Alb. De exemplu, portretul lui Gerila este dominat de dimensiunea hiperbolica realizata prin augmentative ("buzoaie groase si dabalazate"), prin personificarea naturii ce tremura sub rasuflarea lui, prin oximoronul cu valoare conclusiva "foc de ger era", intarite de adresarile directe catre cititor ("ce sa va spun?"). Tot astfel, discutia din casuta de arama este o mostra de umor sanatos popular, de oralitate humulesteana, umanizand fantasticul.

O distinctie intre basmul popular si cel cult se face si la nivelul formulelor. *Povestea lui Harap-Alb*

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

contine formule initiale, mediane si finale, care preiau o parte din rolurile celor din basmele culte, dar nu mai au aceeaasi expresivitate si culoare, consecinta directa a faptului ca basmul e transmis pe cale scrisa, nu orala.

Naratiunea lui Creanga incepe cu "Amu, cica era odata..."; ea proiecteaza actiunea intr-un timp mitic, nedeterminat (prin adverbul "odata"), anunta conventia fictiunii (prin adverbul "cica", ce preia rolul comparatiei "ca niciodata"), dar renunta la parafraze sinonimice de tipul "pe cand se coceau ouale la gheata", "pe cand facea plopul pere si rachita micsunele", caci ele au strict rolul de captare a atentiei unui public. Simetric, formula finala are rolul de a realiza iesirea din lumea fictiunii, dar Creanga o face nu prin formule rimate precum "am incalcat pe-o capsuna si va spusei o mare si gogonata minciuna", ci prin surprinderea unei realitati sociale, ce anunta astfel iesirea din universul fictiunii: nunta mezinului cu fata Imparatului Ros este prilej de ospat si bucurie: "Iara la noi cine are bani bea si mananca, iara cine nu, se uita si rabda!".

La nivelul personajelor, diferenta esentiala intre basmul popular si cel cult consta in faptul ca opozitiile de tip real / supranatural, pozitiv / negativ, ce functionau in texte precum Praslea cel Voinic si merele de aur sau Greuceanu, nu se mai aplica in opera de fata.

Personajul principal al basmului cult este mezinul craiului / Harap-Alb / viitorul crai, iar el nu mai reprezinta modelul de frumusetate fizica, morala si psihica din basmele populare anuntat de la inceputul textelor (prin superlative de tipul "crestea intr-un an cat altii in zece"), astfel incat calatoria intreprinsa de el nu are valoarea de a confirma calitatile exceptionale ale unui erou, ci este un traseu initiatic parcurs de un tanar, la inceput naiv si lipsit de experienta, la sfarsit capabil de a conduce o imparatie. Se vorbeste, in acest sens, despre caracterul de bildungsroman al basmului, caci cititorul nu mai are in fata personajul plat din basmul popular, ci unul rotund, care evolueaza gradat.

Trei etape se disting in procesul sau de formare: mai intai, el este mezinul craiului, tanarul lipsit de curaj si de initiativa, "boboc in trebi d-aiste", "luminat craisor", cum il numeste, prin antifraza, batrana cersetoare. Drumul sau de initiere este punctat prin spatii cu valoare simbolica: podul (semnifica trecerea spre o noua treapta a fiintei, atat atunci cand are loc confruntarea cu tatal deghezata in urs, cat si la intalnirea cu furnicile), fantana (loc in care are loc schimbul identitar dintre mezin si Span, scena a unui botez simbolic al protagonistului care capata acum un nume oximoronic cu valoare simbolica), padurea (labirint a carui parcurgere nu poate lipsi din experienta de maturizare a niciunui tanar).

Daca eroul basmului popular era supus in general la numai trei probe, Harap-Alb trece prin mai multe incercari: aducerea salatilor ursului si a nestematelor cerbului, noaptea petrecuta in casuta de arama, separarea macului de nisip, pazirea fetei Imparatului Ros, gasirea si identificarea acesteia. Dupa ce isi dovedeste milostenia si generozitatea ajutand albinele sa-si faca stup si ocolind nunta furnicilor, trecand astfel pe un nou pod, Harap-Alb intalneste cele cinci aratari ce intruchipeaza focul, apa, pamantul si aerul: Gerila, Setila, Flamanzila, Ochila si Pasari-Lati-Lungila.

El invata astfel sa aprecieze fiecare om pentru calitatile sale, dar si sa-si accepte limitele, toleranta fiind noua sa calitate. Ajunsi la curtea Imparatului Ros, in timpul certeii din casuta de arama, Harap-Alb dovedeste capacitatea de a media un conflict, dupa cum probele ce constau in epuizarea mancarii si a bauturii sau in separarea macului de nisip ii confirma spiritul de lider. Ultimele probe au o valoare inedita: ele sunt legate de cucerirea fetei imparatului, la inceput pazita, apoi identificata cu ajutorul reginei albinelor. Ea trebuie sa plece cu voinicul pentru ca apa vie si cele trei smicele sunt aduse de cal, dar se umanizeaza prin dragostea pentru Harap-Alb, devenind dintr-un personaj negativ unul pozitiv, deci ilustrand categoria personajelor mobile. Astfel, aceste probe evidentiaza virilitatea eroului, care trebuie sa o cucereasca pe fata, caci nu o primeste impreuna cu imparatia precum Fat-Frumos.

Fata de Fat-Frumos, protagonistul basmului cult nu este un model exceptional. Trasaturile sale tin de sfera umanului: milostenie, generozitate, spirit de sacrificiu, toleranta, spirit de lider, capacitatea de a media conflicte, de a disocia aparenta de esenta. Procedeele de caracterizare sunt preponderent indirecte. La inceputul operei mezinul nu actioneaza ca Fat-Frumosul intelept si atotstiutor cu care ne-au obisnuit textele populare, ci este lipsit de curaj (nu insista la crai sa-i permita plecarea decat la sfatul batranei), naiv (duce tava cu jaratic celui mai aratos dintre cai, ocolindu-l pe cel rapciugos), se teme cand vede ursul la pod si este incurajat de cal, cade in cursa Spanului, desi tatal l-a sfatuit sa se fereasca de el, se plange de cate ori acesta il va trimite dupa salatile ursului sau dupa nestematele cerbului). Toate experientele pe care le parcurge au astfel rolul bine definit de a-l maturiza in vederea mostenirii tronului imparatesc.

In acest bildungsroman, alte personaje sunt considerate initiatorii mezinului: tatal, calul, batrana cersetoare / Sfanta Duminica, dar mai ales Spanul, cel mai important dintre initiatori, prin duritatea probelor pe care le propune. Ca Spanul e principal initiator o dovedeste faptul ca in final il elibereaza pe Harap-Alb de juramantul de la fantana prin taierea capului. Astfel, Creanga opereaza o modificare esentiala si la nivelul personajelor negative.

Calul nu este un simplu animal inzestrat cu darul vorbirii. El a mai parcurs acest drum si cu tatal eroului, are puteri supranaturale (zborul pana la cer) si faciliteaza initierea lui Harap-Alb: nu intervine sa dejoace planul Spanului, pentru ca stie ca aceasta etapa este obligatorie in maturizarea viitorului crai, este cel care il imbarbateaza pe mezin si il duce la Sfanta Duminica, astfel incat putem vorbi despre o complicitate a acestor initiatori.

Auxiile personajului - cei cinci prieteni - nu sunt incadrabile in categoria fabulosului specific basmului popular, deoarece ei sunt, in primul rand, oameni care au o trasatura exagerata prin caricaturizare: sunt forte primordiale ce reprezinta fantasticul umanizat (antropomorfizat).

Un ultim nivel la care se pot stabili deosebiri este cel stilistic, intentionalitatea artistica a lui Creanga manifestandu-se prin procedee de realizare a oralitatii si umorului.

Oralitatea, calitate a unui text de a fi scris ca si cum ar fi spus, da senzatia de spontaneitate,

autenticitate. Calitatea de povestitor a lui Creanga se ilustreaza si prin familiaritatea cu care se adreseaza cititorilor, realizata prin: vocative, imperative, pronume si verbe la persoanele I si a II-a, adresari directe catre cititor sau autoadresari: "ma rog, foc de ger era, ce sa va spun mai mult?", folosirea dativului etic: "si odata mi ti-l insfaca cu dintii de cap", proverbe si zicatori, unele preluate din folclor, altele inventate dupa tiparul popular (eruditie paremiologica): "Lac de-ar fi, ca broaste sunt destule", "cine poate, oase roade", interjectii si onomatopee: "si-odata pornesc ei, teleap, teleap, teleap", folosirea lui "si" narativ la inceputul frazelor pentru accentuarea dinamismului, expresii populare: "a veni de hac", arhaisme, regionalisme si elemente populare.

Umorul este o categorie estetica ce nu trebuie confundata cu comicul, intrucat atitudinea naratorului nu e satirica, ci condescendentă, de intelegere si de simpatie fata de personaj. Se realizeaza in poreclele si portretele celor cinci, prezentarea unor scene comice (cearta dintre Gerila si ceilalti din casuta de arama), diminutivele cu valoare augmentativa: "buzisoare", expresii: "da-i cu cinstea, sa piara rusinea", eufemisme (exprimarea voalata a unei realitati crude): "mititelul", "cel de pe comoara", exprimarea mucalita: "sa traiasca trei zile cu cea de-alaltaieri", zeflemisirea: "te-as vari in san, da' nu-ncapi de urechi", ironia (portretul Imparatului Ros, realizat prin antifraza: "vestit pentru bunatatea lui cea nemaipomenita si milostivenia lui cea neauzita").

Creanga a fost considerat de critica un scriitor poporal, subliniindu-se meritul sau de a fi asimilat organic tiparele limbii romane, astfel incat a devenit creatorul unor cuvinte, expresii, tipare sintactice, proverbe ce par desprinse din limbajul popular. Prin aceasta calitate, el a fost comparat cu Rabelais.

Concluzii

Improvizand pe marginea schemei traditionale a basmului, Ion Creanga realizeaza prin Povestea lui Harap-Alb o opera care se individualizeaza prin dramatizarea naratiunii prin dialog, prin ritmul alert al spunerii, prin abundenta detaliilor specifice, prin insistenta asupra aspectului particular, prin nuanțarea miscarilor si a vietii interioare ce fac personajele sale inconfundabile. Orice rezumare a basmului lui Creanga implica pierderea acestora, caci opera apartine unui autor cult, constient de resursele sale lingvistice.